

УДК 821.163.41-1.09 Велимировић Николај, владика
DOI <https://doi.org/10.18485/bratstvo.2019.23.2>

Рад примљен: 18.09.2019.

Рад прихваћен: 20.10.2019.

Оригиналан научни рад

СВЕТОСАВСКА ПОЕЗИЈА ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА ВЕЛИМИРОВИЋА

Поред свог богословског и књижевног рада, владика Николај Велимировић бавио се и писањем духовних песама посвећених Исусу Христу, Богородици и светитељима српске православне цркве. У огледу је издвојен и приказан његов циклус песама Светоме Сави, нарочито песме о краљевићу-монаху Растку, од којих је једна (Да ми се обећа...) постала популарна и певала се дуго у верујућем делу српског народа.

Посебну групу песника у српском песништву друге половине XIX до четрдесетих година XX века чинили су српски – светосавски песници. У свом песничком опусу они су једну или више песама, а понекад и цео циклус посветили најсветијој личности српске историје, православне вере и културе Светом Сави српском (око 1174/5–1235/6). Пригодне песме Св. Сави писане су нарочито у доба раног, развијеног и позног романтизма (током XIX века) и на тој незаобилазној светосавској теми окушали су се многи знани и заборављени српски лиричари. Певање песама у част Св. Саве рађало је сваке године на његов дан (14/27. јануара) све нове и нове примере надахнутог песничког стварања. Неке од тих светосавских песама написане су и испеване за сва времена, као што су оне познате о кнежевићу Растку – младом Св. Сави из пера једног од најбољих српских песника – Војислава Илића (1860–1894). Његове песме: *Свети Сава I* (Над Атонским храмом / још у давно време), која је испевана 1884. године

и *Свети Сава II* (Ко удара тако позно у дубини ноћног мира), испевана 1890, постале су сталне рецитације на репертоару светосавских беседа и свечаних светосавских академија, као и основни поетски састави у разним изборима светосавског песништва. Те песме народ је толико заволео, да им је дао и посебне народне *напеве* који се и данас често запевају у данима светосавских свечаности и других духовних манифестација.¹ Отуда се, поред светосавских песника, издвајају из те групе песника у прошлости и светосавски *песници-мелоди*, чије су песме, написане у част Светог Саве добиле и напеве, народне или компоноване, па су се изводиле и на чувеним Светосавским беседама у прошлости. Светосавских песника-мелода знатно је мање, а међу њима почасно место има и владика Николај Велимировић.

У коло светосавских песника убрајамо, у првом реду, и с правом, владика Николаја Велимировића (1881–1936), који је у својим анонимно издатим песничким збиркама, зборницима и лирама увек радо певао како о кнежевићу Растку, тако и о иноку Светом Сави. Владика Николај српски познатији је као учен богослов и црквени писац, православни беседник и вероучитељ, о чему речито зборе његова сабрана дела. Али, он је познат и као духовни песник, врло плодан и активан у песничком стварању. И док се о његовим ученим богословским делима највише писало и говорило у православној цркви, у богословијама и у теолошким беседама, о његовом религиозном песништву писано је знатно мање. Из тог неисцрпног врела духовне поезије владике Николаја издвајамо његову *светосавску поезију*, коју је годинама стварао у част свог монашког узора – Светог Саве. Сам владика је уз песму *Државотворац* (1936) додао кратку напомену: „из збирке о Светоме Сави”, што нас упућује на помисао: да је већ тада засновао један *циклус песама* свом и народном омиљеном Светитељу. Није познато да је ту своју идеју, да издвоји и посебно објави све своје светосавке, у потпуности спровео, јер пред собом нисам имао владичине рукописе. Али, пратећи његово објављено песништво може се означити и издвојити владичина поезија посвећена Светом Сави, јер владика Николај није тек тако оставио горњу напомену. У владичином штампаном песничком опусу налази се преко *дванаест*, а можда и више песама у којима се пева Св. Сави или се Свети Сава у тим песмама наводи. Дакле, постоји читав један циклус песама написан или боље рећи душом испеван и посвећен највећем српском (про)светитељу Светом Сави.

¹ Обе песме В. Илића о кнежевићу Растку данас имају своје напеве. Песму *Свети Сава I* (Над Атонским храмом...), компоновао је за децу учитељ Мирко Магарашевић; објављена је у раду Ђ. Перића: *Светосавска поезија Војислава Илића*, Гласник Сл.ПЦ (Београд), 5, 1995, стр. 83-91, са нотама. Песму *Свети Сава II* (Ко удара тако позно...) нотна је записала, по народном певању, музиколог Милица Арсенијевић, диригенткиња хора при цркви Св. Николаја Мирилицког у Земуну.

1. Песме Светом Сави у песничким збиркама владике Николаја

На основу тема, циклус светосавске поезије владике Николаја може се разврстати у три целине: 1. Песме и химне о кнежевићу Растку; 2. Песме и химне о иноку Светом Сави и 3. Песме и химне Светом Сави у царству небеском.

У први одељак посвећен кнежевићу Растку улазе три песме: (1) *Кнез Растко и свет*; (2) *Свети Сава* (Душа му цвили у царском двору); и (3) *Да ми се обећа цела царевина*. О последњој песми, која је добила народни напев и постала врло популарна изнеће се више података у посебном поглављу овог огледа.

Други одељак, песме посвећене Светом Сави као монаху садржи песме: (4) *Реч Светог Саве* (или Савин монолог); (5) *Светитељу Сава, моли Бога о нас!*; (6) *Песма Светом Сави* (Господ благи збори кад по земљи ходи); (7) *Државотворац*; (8) *Све ће добро бити!*; (9) *Крсту Христовом и Светом Сави*; (10) *Сродници смо Божји*; (11) *Дивен Бог во свјатих својих*.²

Трећи одељак чине дуже песме о Светом Сави у царству небеском: (12) *Небеска литургија* (за гусларе); и (13) *Народна молитва* (на литији).³ Цео циклус чини 13 (тринаест) песама.

Кад и како су писане и написане ове светосавке и где су објављиване? Одмах треба рећи да се до њиховог штампаних извора тешко може доћи, јер нису све песме ушле ни у књигу његових сабраних песама (*Сабране песме*, књ. XI). Зато овај оглед сматрам само као један прилог у покушају да се хронолошки установи стварање светосавске поезије владике Николаја Српског, као и да се означе извори њиховог постанка.

Владика Николај је после Првог светског рата постављен за епископа Охридске епархије (1920-1934), са седиштем у Охриду, у Јужној Србији, сад Македонији, и у том периоду активно је писао духовну поезију. Године 1925. издао је свој знаменити *Охридски пролог*, обимну књигу кратких житија светитеља православне цркве, које поштују Срби свих 365 дана у години. Иза сваког житија налазе се и краће или дуже пригодне похвалне духовне песме, испеване у част светитеља коме се слави помен у одређени дан. Занимљиво је да се поред изложеног житија Св. Саве, у *Охридском прологу* не налази ниједна пригодна песма у част српског светитеља.

Али, већ 1928. године излази обимна књига духовне лирике владике Николаја са насловом *Духовна лира*. Издата готово анонимно, само са

² Цео овај циклус песама објављен је у: Епископ Николај *Сабрана дела*, Диселдорф, 1978, књига XI, 645-647, 651-653. и 665.

³ Текст ове песме први пут објављен је у *наведеном делу*, књ. XI, 749-756.

иницијалима Е[пископ] Н[иколај], она је с временом постала популарна православна песмарица и стиховани молитвеник народним масама. „Намена ове књиге”, писао је владика, „је приватна употреба: приватно читање и размишљање у самоћи, у кругу пријатеља и познаника, ради учвршћења у вери, просветљења кроз веру, одушевљења за веру и радост у вери”. Видимо, дакле, да се владика Николај залагао да његове песме из *Духовне лире* буду лектира простом народу, али су оне тада, а касније све више и више почеле и да се певају. Свако је могао дати неку своју мелодију, када одабере текст из лире који му се допада.

Духовна лира као песмарица простог верујућег српског света није написана случајно. Она прати једну посебну акцију владике Николаја који је по угледу на апостоле покушао да и у Србији формира нове хришћанске заједнице, општине у којима би се у окружењу црквених домова, и ван цркве састајао верујући свет и где би свако могао да проповеда, да чита молитве, да се упознаје кроз еванђелска читања са појединим поукама Христовим, да рецитије и пева духовне песме. „Да би заштитио народ од агресивне секташке пропаганде, оснива Православну народну хришћанску заједницу или Богомољачки покрет. Као некада Свети Сава, он свакодневно путује по епархији, поучава народ и проповеда, обнавља ратом порушене цркве и манастире, оснива сиротишта за незбринуту децу.”⁴ Другим речима: владика улази у народ, а не само да народ по невољи долази код владике. На богомољачким скуповима, на којима је и сам присуствовао, после проповеди, молитвених читања прелазило се и на певање. Народ није добро схватао песме певане на црквенословенском језику, иако је напеве добро знао, па се указала општа потреба за духовним песмама на чистом и јасном српском језику. Знајући то из своје духовничке праксе, као што му је било добро познато: да српски народ врло радо пева и певати зна, он је понудио своју песмарицу, своју *Духовну лиру*, у којој је било обиље разних текстова али на српском, посвећених Исусу Христу, Богородици, арханђелима и разним општим и српским светитељима, па тако и песама написаних у част Светог Саве. О том језичком проблему владика Николај у својој *Духовној лири* пише: „Има много богомољних људи и жена који би хтели да читају и разумеју црквене песме, али због незнања словенског језика то не могу.” Зато је он испевао лиру са црквеним песмама на српском који може да прочита и разуме сваки верник. Тим путем многе песме из владичине лире ушле су у народ, а изворници су им се изгубили. Сваки народни скуп простог народа на молитву, дакле, у цркви, у манастиру, у богомољачким домовима по градовима, варошима и селима, и где год је постојала православна хришћанска заједница, започињао је и завршавао се масовним певањем песама из *Духовне лире*, а неке од њих компоновали

⁴ Љ. Ранковић, протођакон, *Владика Николај у служби Богу и роду*, Ваљево 1991, 21.

су и црквени оци.⁵ Али, анонимних народних напева на владичине стихове још је много више. Они нису сви ни сакупљени, нити су коментарисани.

У *Духовној лири* владике Николаја налазимо само једну песму посвећену кнежевићу Растку. Испевана је у дијалогу, а наслов је *Кнез Растко и свет*. Песма опева кушање младог Растка који је одлучио да се одрекне света и оде у монахе. Младом Растку предочавају се многе предности световног живота, многе светске сладости, али његов кушач (лукави) не успева у својој намери да младог Растка одврати од одласка у монахе и монашког живота. Песма нас помало подсећа на јеванђелски опис кушања Исуса Христа, кога је Сатана 40 дана искушавао својим „ђаволијама”, али га Спаситељ на крају победи.

У *Духовној лири* налазимо и „похвални антифон” Крсту Христовом и Светом Сави, *Крст је сила*, који се налази на стр. 103 поменуте песмарице.⁶ Текст је давно добио усмени напев. У тексту те песме само се у једној строфи опева заједништво Светог Крста и Светог Саве.

2. *Епископ Жички Николај и знаменита Светосавска година 1935.*

Година 1935. веома је значајна у животу владике Николаја. Он је наименован за епископа жичког (1935–1942), са седиштем у манастиру Жичи, коју је подигао Стеван Првовенчани (1207–1220), у којој је Свети Сава основао прву српску архиепископију. Те, 1935. године писало се више о Светом Сави у српској јавности. Свети архијерејски Синод српске православне цркве прогласио је годину 1935. *Годином Светог Саве*, у којој је слављена седамстогодишњица од његовог упокојења и преношења његових моштију у манастир Милешеви. И те године све друштвене установе у Србији, почев од врха српске цркве, преко културних школских и просветних усанова, па све до самог народа, одазвале су се тој годишњој свечаности. То се може сагледати и у великој продукцији књига, научних радова, пригодних збирки народних и уметничких песама посвећених Светом Сави, као и у многим другим облицима слављења првог српског (про)светитеља и патрона школе и просвете, и целокупне српске културе. Ево неколико примера:

Поред наредбе Светог архијерејског Синода Српске православне цркве: да се у свим православним црквама и манастирима на подручју целе

⁵ Познати су композитори митрополит загребачки Дамаскин Грданички (1892–1969), који је дао напев врло популарној владичиној песми на *Благовести*, 25. III. – *О да дивне вести, радуј се Пречиста*; текст у „Охридском прологу” („Сабрана дела”, књ. VII, Београд 1961). И новосадски прота Стеван К. Поповић (1890–1969), издао је „12 духовних песама из *Духовне лире* епископа Николаја (Велимировића)”, Нови Сад 1945, (два издања).

⁶ Текст носи наслов *Песма Крстовдану*, објављен у: *Српске духовне песме*, Београд, издање Светог архијерејског синода, 1960, 27–28.

Краљевине Југославије морају служити свечане литургије у част и помен Светом Сави, Синод је објавио и неколико књига значајних за светосавску годину 1935, па да се и данас тих издања сетимо и подсетимо.

1.1. Објављена је, најпре, *Служба прѣнесеніа ѿ Трънова града въ славнхю Лаврх Милешеву, частъныхъ моѹи, иже въ светыхъ отца нашего, прѣваго архиепископа, просвѣтитела и оучителя срѣбскаго, СВѢТИТЕЛІА САВИ*, Српска манастирска штампарија у Сремским Карловцима 1935, стр. 3-39; 4-на. Служба је објављена „према српскословенском рукопису, сачуваном у херцеговачком манастиру Завали“, а текст је анонимно приредио прота Стеван Димитријевић.⁷ Текст службе дат је у оригиналу и у преводу.⁸

1.2. *Читанка о Светом Сави*, Сремски Карловци, Свети архијерејски синод, 1935, стр. 110+2; 8-на. Приређивач се није потписао, али се претпоставља да је то био владика Николај, јер у књизи има његових прозних и песничких радова.

1.3. Еп. Н. [Велимировић]: *Национализам Светога Саве*, Предавање одржано на прослави Недеље православља у Београду 1935. год, Београд, Удружење Православног свештенства Архиепископије Београдско-Карловачке, 1935, стр. 29; 12-на. (Књижница „Православље“, 1).

1.4. [Еп. Н. Велимировић]: *Најлепше српско дете*, Сремски Карловци, Српска манастирска штампарија, [1935]², стр. 14, са сл. Св. Саве на корицама; 12-на.⁹ (Издање Одбора за прославу Светосавске године при Патријаршији – Београд, Св. Саве ул. 85).

1.5. „Богословље“ – Орган Православног Богословског факултета у Београду, научни теолошки часопис, за 1935. годину.

1.6. „Браство“, лист за вјерско и морално просвјетивање, издавало га је Српско-православно братство Св. Саве у Сарајеву, за 1935. годину.

1.7. „Мали мисионар“, Битољ, шт. Победа, 1934, 1935, бесплатни примерак за школску децу и омладину. У св. 12, јануар 1935. објављен је

⁷ На том дивот издању није потписан приређивач рукописа, само стоји: „Изради се у Српској манастирској штампарији у Сремским Карловцима 1935. прослављене у Српској Цркви и народу као свечане СВЕТОСАВСКЕ ГОДИНЕ“.

⁸ По приватној изјави и запису на примерку те службе, коју поседујем, проф. Божидар Ковачевић саопштио ми је: „Приликом прославе седамстоте годишњице смрти Св. Саве ја сам сарађивао, помажући проти и професору Стеви Димитријевићу и преведећи [на српски] овај текст.“ (разговарали 5. 2. 1978)

⁹ Слика младог монаха Саве, са корица ове књиге, умножена је те године и као разгледница; видети прилог 1.

Живот Светога Саве, архиепископа српског, саставио Филарет, архиеп. Черниговски, превео с руског Вл. Влаховић.¹⁰

2.1. Српска Краљевска академија у Београду издала је *Светосавски зборник* у коме су научне расправе најеминентнијих српских историчара и књижевних историчара о лику и делу Светог Саве (издато 1936);¹¹ постоје и сепарати.

3. Друштво „Светог Саве” посветило је посебну пажњу 1935. Светосавској години. Издало је три књиге:

3.1. „Браство”, књ. XXXVIII, 1935 (годишњак);

поред тога значајни зборник:

3.2. *Свети Сава у народним и уметничким песмама*, прикупио и средιο Урош Џонић, Београд, Друштво „Светог Саве”, 1935, стр. 376, 8-на.

3.3. Друштво „Светога Саве”. XI. Записник XXIV, редовне скупштине Друштва „Св. Саве”.

Извештај Главног и Надзорног одбора за 1934. годину. Поменик Друштва Св. Саве за 1935. годину. Основна правила Друштва Св. Саве. Уредио и штампање надгледао др Јован Хаџи-Васиљевић. – Београд, Друштво Светога Саве, Штампарија Драгомира Поповића, 1935, стр. 45. (Књига 46 Друштва Светога Саве).¹²

4. Учитељска издања књига народних песама и прича у светосавској години посвећеној Светом Сави:

4.1. Светолик Р. Милосављевић: *Свети Сава у народним песмама*, Београд, Књижарница Томе Јовановића и Вујића, 1935, стр. 31; 8-на.

4.2. Исти: *Свети Сава у народним причама*, Београд, Књижарница Томе Јовановића и Вујића, 1935, стр. 32; 8-на.

4.3. Прока Т. Милошевић: *Светосавски бисер*. Збирка за дом и школску омладину, Ниш, Шт. Свети цар Константин, 1935, стр. 172; 8-на.

¹⁰ На корицама тог броја 12, из 1935. истиче се да су свеске 1-11 из 1934. године издате у тиражу од 280. 000. примерака. Уредништво поручује *Читаоцима*. „Не заборавите да је ова 1935. година под звездом Светога Саве Немањића; да је ово Светосавска година...Свети Сава од нас захтева: да будемо слични њему у *богољубљу*, *човекољубљу* и *народољубљу*. Његов живот да проучавамо и у добрим делима да му подражавамо. Стога умољавамо наше читаоце да ово кратко житије Светога Саве пажљиво прочитају и даду деци својој и рођацима својим, нека и они прочитају.” Уредништво „Малог Мисонара”.

¹¹ Светосавски зборник, Београд, књ. 1: *Расправе*, 1936, 392; књ. 2: *Извори*, 1939, 256. Посебна издања, књ. 114 и 125.

¹² Б. К[овачевић]: *Два издања „Друштва Светога Саве”*, Српски књижевни гласник, књ. XLIV, бр. 3, 1. фебруар, 1935, 322-323.

4.4. У области музичког издаваштва написано је те године једно дело из области српске диховне музике, посвећено јубилеју Светога Саве: L(a-zar) K. Lero – Petar J. Krstić: *Dve pesme u čast sv. Savi* – srpskom narodnom prosvetitelju, povodom 700-godišnje Sveto-Savske proslave, za muški hor, [наслов и на француском]: *Deux chants à l'honneur de St. Sava*, illuminateur serbe à l'occasion du 700-anniversaire, pour choeur d'hommes, Copyright by „Ćirilometodski Vjesnik”, Zagreb [1938], str. 3-15 nota; 4-na. (Vanredan prilog k br. 1-2). – Издање је уследило три године касније.¹³

5. Најзад, и многи часописи, новине и листови, посветили су један број 700-годишњици прославе Св. Саве. Овде наводим само број угледног часописа „Српски књижевни гласник”, књ. XLIV, бр. 3, 1. фебруар 1935.¹⁴

Владика Жички, Николај Велимировић, помно је пратио све догађаје приликом прославе знамените Светосавске године 1935, па је и сам писао своје светосавске проповеди и певао песме у част Светога Саве. Нарочито су се умножиле духовне песме писане за прост народ, за богомољачке скупове, па се тако рађала и нова светосавска поезија, која се од 1935. године, када је био епископ Жичке епархије, све до 1942, стварала и испевавала из године у годину. У том периоду наводимо још неке изворе и пригодне песме владике Николаја посвећене Светом Сави. У анонимно издатој књизи *Читанка о Светоме Сави* (1935), објављена је, такође анонимно, и једна руковет десетерачких песама са насловом *Народ о светоме Сави: Свети Саво и Бог створитељ* (народна песма), *Неимар Мијајло и Патријар Саво* (народна песма), *Свети Саво спасава јањце од Турака* (народна песма), *Пастир* (народна песма), *Свети Саво и кириције* (народна песма) и *Свети Саво* (народна песма). Заједничка тема им је: Свети Саво спасава српски народ, народну имовину и људе и поучава га. Није испитано да ли је реч о записима еписких песама из народа или се испод анонимности крије њихов нови рапсод, владика Николај. Две од тих песама имају исти сиже као и друге две песме владике Николаја. Наиме, *Свети Саво и Бог Створитељ*, одговара по садржини његовој дугачкој песми *Небеска литургија*, а *Пастир* је сличан владиној песми о чобанину Витору (*Сабрана дела*, књ. XI, *Разне песме*) који је, по легенди, сазидао манастир Јовање у Овчарско-кабларској клисури, а потом се и сам закалуђерио добивши име: калуђер Филимон (*Љубав што гони и љубав што бежи* – Једно чудо Св. Саве које се догодило чобанину Витору).

¹³ Ово издање садржи две духовне песме у част Светога Саве: *Радујсја архијерејев доброто!* (стихови непознатог ученика Св. Саве, можда Доментијана) и *Добродјетелеј дјеланијем* (стихови Теодосија Хиландарца), које је из старих служби, написаним у част Св. Саве, издвојио и искројио напеве познати појац Лазар К. Леро, а компоновао за мушки хор композитор Петар Ј. Крстић.

¹⁴ По писаном исказу аутору овог рада, проф. и књижевник Божидар Ковачевић је додао: „учествовао сам и уређујући свеску „Српског књижевног гласника” посвећену Св. Сави те године. У тој свесци објавио сам један прилог.” (датирано: 5. 2. 1978).

Владика Николај је често боравио у манастиру Јовању и чувши у народу ову легенду он ју је тајно устиховио народним десетерцем.

Богомољачки покрет је нарочитог полета имао у Крагујевцу, где је излазила дуго *Библиотека Православне народне хришћанске заједнице*, често испуњавана текстовима владике Николаја. Те књижице, данас врло ретке, доносиле су и песме које је владика писао. Једна од тих дужих песама владичиних била је и десетерачка *Небеска литургија*, која је прво угледала света у издању *Библиотеке Православне народне хришћанске заједнице*, а одатле је прештампана и у *Сабраним делима* владике Николаја (књ. XI, стр. 592-599). У овој дугачкој десетерачкој песми, владика Николај описује Светог Саву пред троном Господа Бога где моли за спас целог српског народа у време кад је упадао у ратне и друге невоље: у прошлости, што ће се дешавати и у садашњости и у будућности.

Библиотека Православне народне хришћанске заједнице, објавила је и збирку *Духовне песме*, са назнаком: „за певање по народним гласовима”; песмарица је штампана у Крагујевцу 1937. године, и у њој је, поред других духовних песама, још једна нова песма о Светоме Сави. Песма *Свети Сава* (Душа му цвили у царском двору, стр. 60-63) обрађује тему о бекству кнежевића Растка у Хиландар, има 92 стиха и није ушла у сабране песме владике Николаја; наставак је певања прве групе песама, посвећена младом кнежевићу Растку, у којој је већ раније испевана прва песма *Кнез Растко и свет*. У њој се опева одлука младог Растка да побегне из света у Свету Гору и да се замонаши у Хиландару. „Јер стиже, ево, на жељну мету / у дворе Божје, у кућу свету.” Песма је по тематици слична чувеним светосавкама Војислава Илића, само је владика уносио понеки детаљ другачије песнички обрађен. Напр. дете Растко куца на врата манастира у глуво доба, али се она одмах не отварају, него тек сутра раном зором. Јуноша Растко преспава пред капијом Светогорског манастира, бодрен од анђела Господњег да дочека зору свог монашења.

3. *Растко – најлепше српско дете, у најуспелијој светосавској песми владике Николаја Велимировића*

Светосавска година 1935. посвећена Светом Сави, којег је тада прослављало сво Српство, донела је један приметак нове пригодне песме о Растку, и остала је упамћена до наших дана, певајући се по народном напеву, који се овде преноси. Почело је од једног прогласа школској омладини у Србији и широм Српства и од једног катрена који је несумњиво певао сам владика Николај. Наиме, године 1935. поред разних публикација посвећених Светом Сави изашла је и брошура са ликом младог монаха Растка на корицама и натписом – *Најлепше српско дете*. У брошури је објављено *Писмо епископа Николаја – школској деци о прослави Светог*

Саве у Светосавској 1935. години. Поред других савета у њему стоји и следеће:

„Зашто деца воле толико Светитеља Саву? Зато што је Св. Сава најлепше дете које је икада српска мајка родила. Ви ћете се досетити да ја не говорим о спољашњој лепоти Светитеља Саве. Истина, он је имао и спољашњи лепоту којом га је Бог био украсио од детињства...Него је омиљени Светитељ ваш имао једну другу лепоту, која се не мења и не пролази; коју ни прашина не прља, ни болест квари, ни смрт уништава, нити гроб са земљом изравнава. То је унутрашња, духовна лепота једног Божијег човека, лепота лепша од цвећа пољскога и од звезде јутарње, и од дуге небесне, а јача од смрти и трајнија од времена...Он је имао да бира: или царство земаљско, или царство небеско. Кад је био вашег узраста, као један од вас гимназиста четвртог или петог разреда, кнез Растко Немањић од два добра изабрао је веће добро. Махнуо је руком преко пролазнога и варљивога царства земаљскога и изабрао је царство небеско! – Запамтите ово! Мислите о овоме! Владајте се према овоме! –” [...]

У тој маленој књизи, на предзадњим корицама, стајало је још: „Светосавска година. На Савиндан 1935 године навршује се 700 година од смрти Светога Саве. Зато је Свети Архијерејски Сабор наше православне цркве решио: да се цела 1935. година назове: Светосавска година – и посвети спомену Светитеља Саве. Јер Свети Сава је највећи светац и најплеменитији човек што га је српска мајка родила и млеком задојила. Јер:

Свети Сава Србе воли

За Србе се Богу моли,

Српском роду даје крила,

Српску децу благосиља.

Зато, нека сваки Србин и Српкиња и Српче потруде се да прославе Светосавску годину!”

У овом кратком прогласу, упућеном школској омладини у Србији и где год се Срби налазе, владика Николај први пут употребљава један катрен, који ће се доцније наћи као рефрен у његовој новој песми о Растку *Да ми се обећа цела царевина / ја бих био слуга Божијега Сина*. Тај четворостих понављан је доцније више пута и уз друге неке духовне песме владике Николаја које се нису односиле на Светог Саву.¹⁵

¹⁵ Овде наводим два примера: У наведеном зборнику *Ускликнимо с љубављу Светитељу Сави*, на стр. 7 наводи се непотпун текст песме *Српче о Светом Сави* (Све што српским духом дише) где је после катрена уписан рефрен који пева о Светом Сави; није утврђен извор те песме. И песма *Трисвети Боже*, коју је записао „за православне богомољце Чуружане, у женском девојачком манастиру Јовању, крај Западне Мораве у Овчарско-кабларској клисури” јереј Павле Ј. Дожић (1912–1981), парох Чурушки,

Али, владика Николај још једном је у свом новом прогласу народу употребио овај рефрен. Тако је године 1939. приликом обнављања манастира Жиче сарајевско „Братство”, орган „Српско-православног братства Светог Саве” у Сарајеву пренело вест: „Обновљење Жиче. Поводом обнављања Жиче, управа манастира је штампала *листих* следеће садржине: ‘Обнављамо свету Жичу у славу Божју и у част Светога Саве и осталих светитеља српских.’” Затим се наводе и пригодни стихови, данас незапажени:

*„Ево нас у храму Бога створитеља,
Ево нас у дому српских светитеља,
Где ћивоти стоје, где кандила горе
И где смртни људи с бесмртнима зборе;
Где се Саво Богу за народ молио
И несложну браћу крстом братимио!*

Нека су ти жива и здрава чеда твоја, мајко, и нека науче ову кратку декламацију:

*Свети Сава Србе воли,
За Србе се Богу моли,
Српском роду даје крила,
Српску децу благосиља.”¹⁶*

И овај плакат писао је владика Николај из Жиче, где опет наводи своју кратку „декламацију” коју пратимо више пута наведену у периоду 1935–1939. и која ће постати рефрен нове песме о Растку и његовом одласку у Свету Гору. Како се може видети са приложене слике владике Николаја из тога времена, на којој је фотографисан у тренутку када је засвирао на фрули пред Жичом (прилог 2), он се радовао увелико тој новој ренесанси манастира дочекујући тада многобројне госте. У прилици смо да дамо и кратак опис тог обновљења из пера књижевнице Исидоре Секулић, која је управо те године посетила овај свети српски манастир.

У свом запису *Кратак боравак у Жичи*, запазила је да је све подређено духовној присутности Светог Саве: „С јужне стране велике цркве стоји обновљена црква Св. Саве, још један олтар и амвон за проповеди које ће

а доцније у Вазнесенској цркви у Београду, има исти „припјев”. Песма је записана 1946. године без назнаке аутора, мада се може приписати владика Николају. Налази се у Архиву града Београда, Земун, у архивској грађи занатлијског певачког друштва при цркви Св. Николаја у Земуну, кутија 10.

¹⁶ Братство, Сарајево, бр. 12, 1939, 229-230.

неговати велику традицију нашег краљевића – монаха, велику традицију некадашње тесне везе између владара, манастира и народа. Отуда, за храм Св. Саве везана је непосредно једним малим тремом нова и огромна трпезарија за народ, за сиромашан и прост народ... То је импозантна дворана са лепом дрвенаријом, са великом сликом Тајне вечере у прочељу, а свуда наоколо са сликама које приказују живот Св. Саве и моменте из живота његова родитеља Немање и његове браће...” Прошавши свуда и завиравши у сваки кут: „Жича има модерну библиотеку, има штампарију”, напомиње она и додаје: „Жича је велика кућа љубави; доле, у порти, преко стотину деце је дошло у манастир, ту коначи, ту вечера и руча, за њих је служена владичанска служба, сваком детету је подељена нафора. *Владика сам их је учио неколико простих, лепих стихова*: да се између себе воле и да знају за Бога и за Св. Саву. Жича, обновљена Жича, устаје полако са својим бићем из доба борби и рада Св. Саве... Ужижу се кандила, проповеда се истина и духовна храброст, долазе на стотине деце, и одрасли. Жича може постати велика народна светиња и радионица”, записала је тада Исидора Секулић.¹⁷

Духовни народни сабор у Жичи, где је народни владика Николај дочекао добродошлицом старе, средовечне, а нарочито младе, измамио је и декламовање светосавских песама, међу којима је била и песма о Растку, монаху Сави *Да ми се обећа цела царевина*, са познатим рефреном: *Свети Сава Србе воли*. Текст и ноте ове песме, који у прилогу доносимо, записани су по усменом певању;¹⁸ владичин оригинал није познат и није се могао пронаћи у црквеним публикацијама. Тако да је песма остала непозната и није ушла у сабране песме владике Николаја. Шта је узрок томе да је песма остала у усменом сећању богомољачког покрета, а нема је у владичиним рукописима? Најпре, што је Србија већ априла 1941. године ушла у светски рат, а владика ухапшен, малтретиран и мучен од Немаца који су га из Жиче транспортовали у Немачку, у логоре смрти. Рат је угасио народни верски покрет, а после рата када је ова песма записана, владика Николај и песник Јован Дучић проглашени су народним непријатељима и није им био дозвољен долазак у титоистичку Југославију. Ипак, песма је остала запамћена и певана у манастирским и црквеним круговима. И тако, ево је данас међу нама, у новом руху, са предлогом да се пева гласовима мешовитог хора, односно, скупа, гласовима српског народа

како би народни владика највише волео да је чује. Та песма је део наше светосавске традиције и дужни смо да је сачувамо, што овом приликом и чинимо.

¹⁷ И. Секулић, *Кртак боравак у Жичи*, „Записи”, Београд. 1941, 21-29.

¹⁸ *Српске духовне песме*, издање Светог архијерејског синода, Београд 1960, 57-58: *Песма о Светом Сави*, забележио прота Бошко Кирићански; за ово издање песму је приредила професорка солфеџа *Весна М. Миловић*, на чему јој искрено захваљујем.

Ђорђе Д. Перић

Архив Српске академија наука и уметности

Кључне речи: Светосавска поезија, владика Николај, Свети Сава, Светосавска година 1935.

Dorđe D. Perić

BISHOP NICHOLAS VELIMIROVIĆ'S POETRY ABOUT ST SAVA

Apart from all his theological and literary work, Bishop Nicholas Velimirović also wrote religious songs dedicated to Jesus Christ, the Holy Virgin and saints of the Serbian Orthodox Church. The essay singles out and discusses his song cycle to St Sava, especially songs about prince-monk Rastko, of which one ("Were I Even Promised a Kingdom") became popular and was sung for a long time among Serbian churchgoers.

[ПРИЛОЗИ]:

(3) Циљ Светосавског пута: **житије и живи** бесконечнаја
КНЕЗ РАСТКО – КАЛУЂЕР САВА – СВЕТИ САВА

Песма о Светом Сави

Allegretto Добелажио Б. Курћански

Да ми се о - бе - ња, не - за на - ре - ни - ња,
 ја бих би - о слу - га, Бо - жи - је - га Си - ња,
 Све - ти Са - ва Ср - бе во - љи, за Ср - бе се Бо - гу мо - љи,
 срп - ском ро - ду да - је кри - ла, срп - ском на - род бла - го - си - ља!

(народни напев)

(бас) Да ми се обећа цела царевина,
 Ја бих био слуга Божијега Сина,
 Не бих ни мислио на земаљску славу,
 Већ бих се угледао на Светог Саву.

(хор) Свети Сава Србе воли
 За Србе се Богу моли,
 Српском роду даје крила,
 Српски народ благосиља.

(алт) Јер земаљску славу непријатељ гази,
 Сава тражи славу која не пролази;
 Јер земаљско царство мења господаре,
 Сава само диже Божије олтане.

(хор) Свети Сава Србе воли
 За Србе се Богу моли,
 Српском роду даје крила,
 Српски народ благосиља.

(бас) Мада је одрасло у царскоме двору
 (алт) Само је мислио на ту Свету Гору - (двапут)

(хор) Свети Сава Србе воли
 За Србе се Богу моли,
 Српском роду даје крила,
 Српски народ благосиља.

(хор) Презрео је круну и царску порфиру,
 На он само жури светом манастиру,
 Он није мислио да се тамо гости,
 Сава само жури тамо где се пости.

(хор) Свети Сава Србе воли
 За Србе се Богу моли,
 Српском роду даје крила,
 Српски народ благосиља.

(тенор) Посла отац људе да му траже Саву,
 Они га нађоше баш у Хиландару,
 Свукао је Сава све хаљине своје
 И за спомен својој оцу послао је.

(хор) Свети Сава Србе воли
 За Србе се Богу моли,
 Српском роду даје крила,
 Српски народ благосиља.

(сопран) А мајци је послао један прамен косе,
 Да мачице сузе Саву увек просе,
 Када је чула мајка за својег Саву
 Благодарила је Господу на дару.

(хор) Свети Сава Србе воли
 За Србе се Богу моли,
 Српском роду даје крила,
 Српски народ благосиља.

(хор) Подигло је цркве, манастире, школе
 И учио људе да се Богу моле,
 Свето му је тело на ватри спаљено,
 Зато је Његово Име прослављено.

(хор) Свети Сава Србе воли
 За Србе се Богу моли,
 Српском роду даје крила,
 Српски народ благосиља.

*Растко, млади монах Сава, најлепше српско дете -
насловна страна истоимене књижице владике Николаја*

Владика Николај Велимировић свира на фрули испред Конака у Жичи